

Mračni turizam na primjeru Auschwitzza

Bažulić, Matija

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:540922>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-02**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

Matija Bažulić

MRAČNI TURIZAM NA PRIMJERU AUSCHWITZA

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, 2015.

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

Matija Bažulić

MRAČNI TURIZAM NA PRIMJERU AUSCHWITZA

ZAVRŠNI RAD

Kolegij: Osnove specifičnih oblika turizma

Mentor: Mateja Petračić, dipl.oec.

Matični broj studenta: 0618611013

Karlovac, rujan 2015.

SAŽETAK

„Mračni turizam“ je jedna od novih vrsta turizma u Hrvatskoj, ali i u svijetu. Moderni turisti su znatiželjni, oni žele shvatiti i naučiti, oni žele vidjeti da bi mogli vjerovati. Koliko god to loše zvučalo ljudi vole vidjeti patnju, žele osjetiti adrenalin u krvi i žele biti u prvom redu kada se nešto događa bilo to dobro ili loše. Iz takve želje i pojavom „modernih turista“ pojavio se i „mračni turizam“. „Mračni turizam“ je rastući segment u turizmu. Jako je malo literature o ovoj vrsti turizma, a svi motivi i faktori koji privlače turiste su „čudni“ i nesvakodnevnici. Jako puno ljudi ni ne zna da postoji mračni turizam kao jedan od selektivnih oblika turizma.

U ovom radu nastoji se upoznati čitatelja s jednim novim, mladim i ne dovoljno definiranim pojmom – „mračnim turizmom“. Ovaj rad se temelji na konkretnom primjeru muzeja Auschwitz. Pokušava se pojasniti što je to zapravo Auschwitz, kako je nastao i kako radi danas kao muzej.

Ključne riječi: turizam, „mračni turizam“, smrt, tragedija

SUMMARY

„Dark tourism“ is one of the new types of tourism appearing not only in Croatia, but also around the world. Modern tourists are curious, they want to understand and learn, they need to see in order to believe. As bad as it sounds, people like to see suffering, they want to feel the adrenaline in their blood, and they want to be first at the scene no matter what happens . Such desires were the reason for emergence of “dark tourism”, which is now a growing segment of the tourism industry. The lack of proper literature as well as motives and factors attracting people towards this kind of tourism makes the phenomenon out of the ordinary. Most of people do not recognize “dark tourism” as one of selective forms of tourism .

This paper aims to familiarize the reader with a new, young and not sufficiently defined term - "dark tourism". This work is based on a concrete example of Auschwitz Birkenau, concentration camp based in Poland. Trying to clarify what Auschwitz is, how it was created and how it has been functioning today as a museum.

Key words: tourism, "dark tourism", death, tragedy

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja.....	1
1.3. Struktura rada	2
2. POJMOVNO ODREĐENJE „MRAČNOG TURIZMA“	3
2.1. Definicija i pojava „mračnog“ turizma.....	3
2.2. Motivi Mračnog turizma.....	6
2.3. Atrakcijska osnova „mračnog“ turizma.....	8
2.4. Glavna odredišta „mračnog“ turizma	11
3. POVIJEST I NASTANAK „MRAČNOG“ TURIZMA U AUSCHWITZU	22
3.1. Lokacija turističke destinacije Auschwitz	22
3.2. Obilježja turističke destinacije Auschwitz	24
3.3. Nastanak Auschwitzu	26
4. MRAČNI TURIZAM U AUSCHWITZU	32
4.1. Motivi posjete današnjem Auschwitzu.....	32
4.2. Zašto koncentracijski logor Auschwitz privlači turiste	34
4.3. Turistička valorizacija i posjećenost u Auschwitzu	35
4.4. Mogućnosti daljnjeg razvoja „mračnog“ turizma u Auschwitzu	37
5. ZAKLJUČAK	38
POPIS LITERATURE	39
POPIS ILUSTRACIJA.....	41

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Pojavom slobodnog vremena, viška novčanih sredstava i sve ubrzanijim tempom života pojavila se potreba za turizmom. Od samih početaka turizma, pa do danas pojavili su se razno razni oblici turizma. Neki od njih su: ekoturizam, agroturizam, avanturistički turizam, kulturni turizam, sportski turizam, mračni turizam. U ovom radu cilj je pobliže upoznati čitatelja s jednim relativno novim oblikom turizma – „mračnim turizmom“. Iako samo definiranje „mračnog turizma“ kao takvog je novost i prvi puta se spominje krajem 20., odnosno početkom 21. stoljeća, malo je poznato da začeci ovog oblika turizma datiraju još iz srednjeg vijeka. Predmet rada je i sami grad Oświęcim blizu kojega se nalazio sami koncentracijski logor, te kao primjer navedeni nekadašnji koncentracijski logori Auschwitz I i Auschwitz II – Birkenau. Cilj je i prikazati danas potpuno normalan život u tom gradiću nedaleko zloglasnog logora, te turističku valorizaciju samog mjesta, ali i muzeja Auschwitz.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

U radu su korišteni podaci većinom objavljeni na internet stranicama budući da je riječ o temi o kojoj nema previše pisane literature, već je većinom u elektroničkom obliku. Također su korišteni i podaci prikupljeni s predavanja profesora Branislava Rabotića, te literatura stranih autora, kao i podaci na službenoj stranici muzeja Auschwitz. Metoda prikupljanja podataka je bila analiziranje već postojećih (sekundarnih) podataka s interneta, te prikupljanje informacija iz različitih stručnih knjiga. Literatura o ovom novom obliku turizma je nepotpuna, neprovjerena i većinom u elektroničkom obliku.

1.3. Struktura rada

Rad je podijeljen na tri glavna dijela. U prvom dijelu cilj je pobliže upoznati čitatelja sa samim pojmom i počecima mračnog turizma, te definirati mračni turizma i objašnjenje svih mogućih motiva koji motiviraju turiste za tu vrstu turizma. Nakon toga tu je i atrakcijska osnova „mračnog turizma“, te su nabrojena i neka od najpopularnijih odredišta „mračnog turizma“. Nakon toga u drugom dijelu cilj je upoznati čitatelja s nekadašnjim koncentracijskom logorima – Auschwitzom I i Auschwitzom II – Birkenau, koji su danas pretvoreni u muzeje i godišnje ih posjećuje preko milijun posjetitelja. Na primjeru Auschwitza vrlo je lako kroz njegovu povijest, lokaciju i nastajanje pokazati kako može nekad omraženo mjesto na zemlji danas privući mase ljudi, što je prije 100-tinjak godina bilo nezamislivo. I konačno u trećem dijelu čitatelj se upoznaje s današnjim muzejom Auschwitz I i Auschwitz II – Birkenau, te s brojem posjetitelja, turističkom valorizacijom i s mogućnostima daljnjeg razvoja i budućnosti muzeja Auschwitz.

2. POJMOVNO ODREĐENJE „MRAČNOG TURIZMA“

I dok sam turizam¹ definiramo kao skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta, ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva njihova gospodarska djelatnost, a turista² kao dobrovoljnog, privremenog putnika koji putuje u očekivanju zadovoljstva koje mu mogu pružiti novosti i promjene doživljene na relativno dugom i učestalom kružnom putovanju, mračni turizam je nešto sasvim suprotno i neočekivano.

2.1. Definicija i pojava „mračnog“ turizma

Turizam se razvio iz potrebe ljudi da se maknu od svakodnevnih briga i problema, te odmore i na neki način odmaknu od nekakvih crnih misli. Uz sve to gotovo nevjerojatno zvuči da se razvilo nešto poput mračnog turizma. Kako je potreba za odmorom i odmakom od svega negativnog postala želja i potražnja za mjestima na kojem su se događale prirodne, nuklearne ili ljudske katastrofe? Objašnjenje je možda dosta jednostavno. Sunce, more i plaža više nisu dovoljni za moderne turiste. Oni traže više. Moderni turisti su znatiželjni, oni žele shvatiti i naučiti, oni žele vidjeti da bi mogli vjerovati. Koliko god to loše zvučalo ljudi vole vidjeti patnju, žele osjetiti adrenalin u krvi i žele biti u prvom redu kada se nešto događa bilo to dobro ili loše. Iz takve želje i pojavom „modernih turista“ pojavio se i „mračni turizam“. Malo je poznato da začeci „mračnog turizma“ datiraju iz srednjeg vijeka, a i prije. Mračni dio povijesti ljudima je oduvijek bio zanimljiv i privlačan. Pa tako u Rimskom carstvu ljudi su rado išli gledati borbe gladijatora.

„Mračni turizam“ u raznim literaturama označava se različitim terminima kao što su³: „Turizam crnih točaka“ (black spots tourism), „tanatoturizam“ (thanatourism), „morbidni turizam“ (morbid tourism), „turizam žalosti“ (grief tourism) i „mračni turizam“ (dark tourism). Nisu svi termini idealni za korištenje kad je u pitanju mračni turizam. Pa tako termin „mračni turizam“ izražava vrijednosni sud baziran na implicitnom kontrastu u odnosu na eventualni „svijetli turizam“. Izraz tamni, crni, mračni je povezan sa smrću, boli i patnjom. No upravo taj termin je najčešće korišten u praksi. „Mračni turizam“ je rastući segment u turizmu.

¹ Hunziker, W.;Karpf, K.: Definicija turizma, Polygraphischer, Zurich, 1942.

² Cohen, E.: Definicija turista, The Sociological Review, London, 1974., str 527-555

³ Rabotić, B.: „Mračni turizam“, nastavni tekst za predavanje na kolegiju Specifični oblici turizma na Veleučilištu u Karlovcu, Karlovac, 2012.

Kada želimo definirati „mračni turizam“ u teoriji imamo tri različita pristupa mračnom turizmu⁴:

1. Na bazi analize ponude

Ova teorija je najviše zastupljena. „Mračni turizam“ gleda se kao posjeta mjestima koja asociraju na nesreću i smrt, ali se nedovoljno uzima u obzir raznolikost motiva turista i njihovih doživljaja. Autori se, pretežno, bave popisom atrakcija morbidnog turizma, a one mogu nuditi različit nivo „mračnog“. U grupi „svjetlijih“ atrakcija su zabavni parkovi (tzv. Drakulin turizam u Rumunjskoj ili londonske ture tragovima zloglasnog Jacka Trbosjeka), dok „najmračnije“ imaju izrazit politički i ideološki značaj i nude posjetiocu ozbiljno edukativno iskustvo (nekadašnji koncentracijski logori).

2. Na bazi analize potražnje

Iz perspektive potražnje, „mračni turizam“ se definira na osnovu motivacije turista, kao putovanje koje je „u cjelini ili djelomično motivirano željom za stvarnim ili simboličkim susretom sa smrću, naročito sa (ali ne i isključivo) nasilnom smrću, što u različitom stupnju može biti aktivirano specifičnim osobnim obilježjima onih čija je smrt žarišni objekt“. Ovaj koncept se zasniva više na motivima posjetilaca nego na specifičnim karakteristikama atrakcija. Manjkavost je u tome što se polazi od pretpostavke da prisustvo turista na konkretnom mjestu istovremeno reflektira i njihove motive. To bi, u suštini, značilo da svi koji posjete nekadašnji koncentracijski logor pripadaju kategoriji mračnih turista, čime se previđa činjenica da neki turisti dolaze i iz razloga koji ne podrazumijevaju primarno interesiranje za „sastanak sa smrću“.

3. Integralni pristup iz perspektive ponude i potražnje

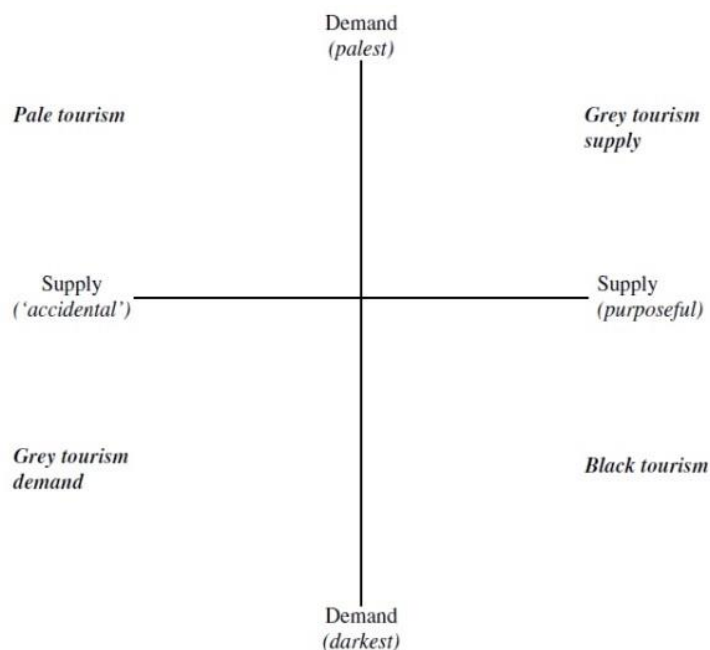
Integralni ili holistički pristup dovodi u međusobnu vezu prirodu i ponude i potražnje, pa Sharpley (2009) prikazuje vezu između atrakcija i turističkih doživljaja u obliku tzv. „kontinuirane svrhe“ s četiri „nijanse“ mračnog turizma.

⁴ Rabotić, B.: „Mračni turizam“, nastavni tekst za predavanje na kolegiju Specifični oblici turizma na Veleučilištu u Karlovcu, Karlovac, 2012.

Četiri „nijanse“ mračnog turizma⁵: (grafikon 1)

1. Crni turizam je čisti oblik morbidnog turizma; na fascinaciju pojedinca smrću i katastrofama reagira ponuda, ciljno kreirana kako bi zadovoljila takvu potrebu i na njoj zaradila.
2. Blijedi turizam podrazumijeva turiste s minimalnim zanimanjem za tematiku smrti; oni posjećuju „slučajna“ mjesta mračnog turizma (nisu ciljno kreirana kao profitne atrakcije, na primjer: grobovi slavnih).
3. Sivu turističku potražnju čine turisti koje fascinira tema smrti, a posjećuju „slučajna“ mjesta mračnog turizma.
4. Sivu turističku ponudu čine atrakcije koje su nastale s ciljem eksploatiranja teme smrti (pojedini muzeji ili spomenici), ali privlače turiste s malim zanimanjem za to.

Grafikon 1. Nijanse mračnog turizma

Izvor: **Tourism dark, A passion for tourism**, www.passionfortourism.it (23.05.2015.)

⁵ Sharpley, R. & Stone, P.R.: *The Darker Side of Travel: The Theory and Practice of Dark Tourism*. Aspects of Tourism Series, Channel View Publications, Bristol, 2009.

U suštini definicija „mračnog turizma“ je putovanje na mjesta kao što su bojišta, poprišta najtežih zločina ili genocida (npr. koncentracijske logore). „Mračni turizam“ ostaje maleni segment u turizmu motiviran različitim pobudama kao što su tuga za bližnjima, sjećanje, obrazovanje, znatiželja, pa čak i zabava. Dok je „mračni“ turist osoba koja obilazi mjesta pogođena najgorim katastrofama i odaje počast žrtvama. Prvi koji su definirali⁶ „mračni turizam“ su bili John Lennon i Malcolm Foley u knjizi *Mračni turizam: Atrakcija smrti i katastrofa* (Dark Tourism: The Attraction of Death and Disaster).

2.2. Motivi „mračnog“ turizma

Kada pričamo o turizmu, motiv svakako ne može biti novac. Odmor i rekreacija, razgledavanje, kružno putovanje, nazočnost seminaru, konferencija, izložba, poslovni razlozi, posjet prijateljima i rođacima, religija, zdravlje, posjet kulturnim priredbama i manifestacijama, sport i slične aktivnosti, te kupnja, sve su to motivi koji potiču turiste na putovanje. Što se tiče „mračnog turizma“, motivi su malo drugačiji od ovih klasičnih turističkih motiva. Peter Tarlow⁷ istaknuo je da postoje četiri osnovne emocije koje su usko povezane s „mračnim turizmom“, a to su: nesigurnost, zahvalnost, poniznost i superiornost. Posjeta određene „mračne“ atrakcije može izazvati više osjećaja i doživjeti se na različite načine.

Tablica 1. Raspon dobnih skupina koje posjećuju muzej holokausta u Houstonu (SAD)

Age respondents	%	Respondents	Age respondents	%	Respondents
18 – 24	2.1	39	50 – 54	18.3	34
25 – 29	5.4	10	55 – 59	2.2	4
30 – 34	8.1	15	60 – 64	5.4	10
35 – 39	15.6	29	65 – 69	2.7	5
40 – 44	5.4	10	70 – 74	0	0
45 – 49	16.1	30	75+	0	0
Total score	52.7	133		28.6	53

Izvor: Texas A&M University, <http://repository.tamu.edu>, (23.05.2015.)

⁶ Lennon, J., Foley, M.: *Mračni turizam: Atrakcija smrti i katastrofa*, Continuum, London i New York, 2000.

⁷ Tarlow, P.: *Tourism Borders and Tourism Security*, Texas, 2005.

Od velike je važnosti razumjeti potrebe „mračnih“ turista, pogotovo zato što su neke od njihovih posjete vrlo osjetljive naravi. Neki od mogućih motiva „mračnih“ turista su: osobni razlozi, buđenje uspomena na obitelj, prijatelje ili osobno iskustvo (ratni veterani), edukacija o povijesnoj pozadini nekog događaja, iskazivanje nacionalnog ili kulturnog identiteta i nostalgija, morbidna znatiželja ili čak zabava.

U tablici 1 na primjeru muzeja holokausta u Houstonu vidi se tko su zapravo „mračni“ turisti, odnosno u kojim godinama vlada najveći interes za mračni turizam. Pa tako najveći broj „mračnih“ turista u muzeju u Houstonu je srednje ili starije životne dobi.

Također 2009. godine provedeno je empirijsko istraživanje⁸ o motivaciji „mračnih“ turista za „mračni turizam“ u slučaju koncentracijskog logora Auschwitz. Ustanovljena su četiri faktora:

1. „Vidjeti da bi se povjerovalo“ posjetioci razgledaju lokalitet iz potrebe da se uvjere kako se veliki zločin uopće mogao dogoditi
2. „Naučiti i shvatiti“ potreba posjetilaca da budu bolje informirani o drugom svjetskom ratu i zločinima u Auschwitzu, ali i da shvate razmjere tragedije koja se tu odigrala
3. „Čuvena mračna atrakcija“ motivi u vezi sa samim mjestom kao simbolom morbidnog turizma i općim interesiranjem za temu smrti, što zadovoljava posjeta „realnom“ lokalitetu
4. „Emocionalni doživljaj nasljeđa“ motivi povezani sa željom pojedinca da ostvari kontakt s objektom svog povijesnog nasljeđa, a time i emocionalni doživljaj

Slika 1. Auschwitz

Izvor: Vlastiti izvor autora, slikano 21.06.2014.

⁸ Rabotić, B.: „Mračni turizam“, nastavni tekst za predavanje na kolegiju Specifični oblici turizma na Veleučilištu u Karlovcu, Karlovac, 2012.

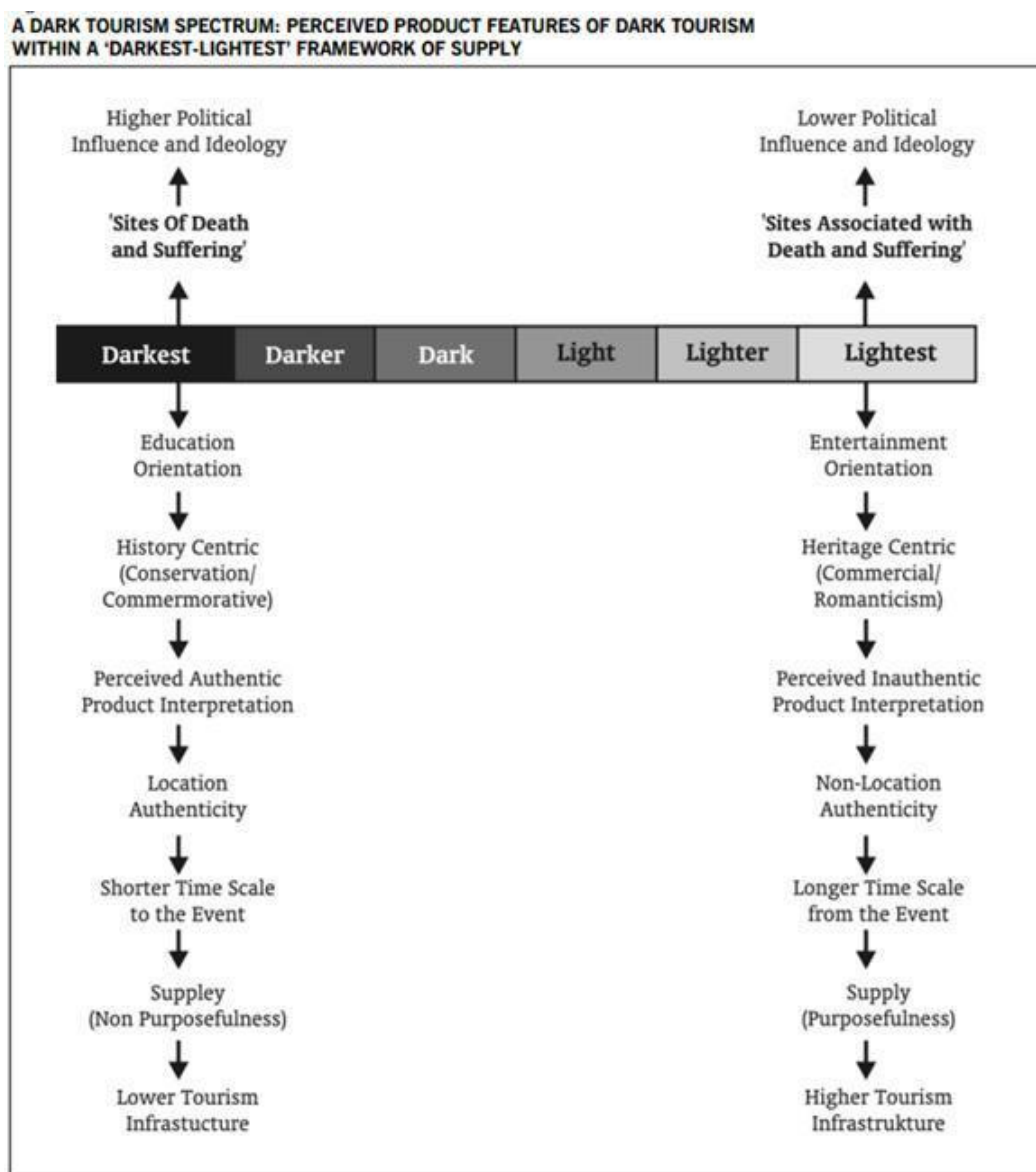
Whilst Dann⁹ predložio je osam motivacijskih faktora za „mračni turizam“. A to su: 1. Strah od fantoma, 2. Potraga za novostima, 3. Nostalgija, 4. „proslava“ kriminala, 5. Požuda za krvlju, 6. Kockanje sa smrću, 7. Obuhvatna putovanja i 8. Odmor u paklu. No to se može više nazvati kao fraze koje opisuju motive, a ne sami motivi. Kako god da bilo „mračni turizam“ uvijek se vrti oko smrti, oko nekog lošeg događaja, edukativnog je karaktera, ali može biti i zabava. Bitna razlika između turizma i „mračnog turizma“ je to da u turizmu ljudi uvijek nastoje pokazati najbolje od nekog turističkog mjesta, te tako promiču turizam, dok u mračnom turizmu cilj je pokazati realnost, ono što se stvarno dogodilo, bez ikakvog uljepšavanja, što je gore, to je zanimljivije.

2.3. Atrakcijska osnova „mračnog“ turizma

Kod atrakcijske osnove „mračnog turizma“ važno je napomenuti da postoji više spektara „mračnog turizma“ (od najsvjetlijeg prema najtamnijem). Najmračniji spektar mračnog turizma su mjesta smrti i patnje, imaju povijesnu vrijednost, edukativnog su sadržaja, ponuda je bez namjere, turistička infrastruktura je slabije razvijena. S druge strane najsvjetliji spektar „mračnog turizma“ su mjesta povezana sa smrću i patnjom, zabavnog su karaktera, lokacijski neautentični, turistička infrastruktura je vrlo razvijena i ponuda je s namjerom, što znači da je zarada najveća namjera tog turističkog mjesta. (Slika 2 na str. 9) Primjer najmračnijeg spektra je koncentracijski logor Auschwitz.

⁹ Whilst, Dan.: The dark side of tourism, Centre International de Recherches et d'Etudes Touristiques., Pariz, 1998.

Slika 2. Spektri mračnog turizma

Izvor: Tourism dark, A passion for tourism, www.passionfortourism.it (23.05.2015.)

Na slici 2 vide se spektri „mračnog turizma“ poredani od najmračnijeg prema najsvjetlijem. Također se vidi tko i kako utječe na određeni spektar. Najmračniji spektar „mračnog turizma“ ima veliki politički utjecaj te je obrazovnog karaktera, dok najsvjetliji spektar je slabijeg političkog i ideološkog utjecaja te je više zabavnog karaktera.

Profesor Philip Stone¹⁰ nudi tipologiju mračnih atrakcija u vidu tzv. spektra „mračnog turizma“:

1. *Tematski parkovi mračnog turizma* – Glavna namjena im je komercijalizacija i zabava. Spadaju pod svjetliji spektar mračnog turizma. Neki od primjera su: Londonska kula, Dungeon atrakcije – London, Edinburg, Amsterdam i Hamburg), Ghost Walk ture.

2. *Mračne izložbe* – Glavna namjena im je komemoracija i edukacija. Mračne izložbe služe kako bi podsjetile posjetitelja i educirale na određeni mračni dio prošlosti. No isto tako mračna izložba može biti i na temu mračne budućnosti (moderna umjetnost). Kao primjer tu je Muzej terora u Budimpešti, Body Worlds (izložba ljudskih leševa koju je vidjelo 17 milijuna ljudi širom svijeta).

3. *Tamnice i zatvori* – Specifično za ovaj spektar je visok stupanj komercijalizacije i dobra turistička infrastruktura temeljena na prijašnjem obliku tamnice ili zatvora.

4. *Groblja* – Groblja imaju povijesni i komemorativni kontekst. U grobovima i grobljima, njihovim obilježjima i oblikovanju odražavaju se različiti odnosi prema mrtvima; njihovo je poznavanje važno za proučavanje različitih kultura, poglavito starijih, te za umjetničke stilove.

5. *Svetilišta* – Sjećanje na preminule osobe, poznate i nepoznate, često nastaju spontano, privremenog su karaktera i bez turističke infrastrukture. Najčešće su vezane uz vjerski turizma, a neka od poznatih svetišta su: Lourdes (Francuska), Fatima (Portugal), Czestochowa (Poljska), Loreto (Italija), Guadalupe (Meksiko).

6. *Mjesta ratnih sukoba* – To su lokacije povijesnih bitaka, naročito iz I svjetskog rata, vojnih pobjeda i poraza, predstavljaju „klasične“ turističke atrakcije i od povijesnog, obrazovnog i komemorativnog su značaja. Usko su vezane uz ratni turizam, a najpoznatiji u Hrvatskoj je Vukovar.

7. *Mjesta genocida* – Predstavljaju ekstrem i zauzimaju najmračniji dio u „spektaru mračnog turizma“. Radi se o mjestima gdje su učinjeni najteži zločini, tj. masovna ubijanja ljudi, kao što je slučaj s koncentracijskim logorima gdje Auschwitz zauzima prvo mjesto među ovakvim „atrakcijama“.

¹⁰ Dr. Stone, P.: "A Dark Tourism Spectrum: towards a typology of death and macabre related tourist sites, attractions and exhibitions", University of Central Lancashire, Lancashire, 2006.

2.4. Glavna odredišta „mračnog“ turizma

Kada je riječ o glavnim odredištima „mračnog turizma“ svakako treba započeti terminom „Ground zero“. Ground zero (nulta točka) opisuje točku na zemljinoj površini koja je najbliže detonaciji, odnosno u slučaju eksplozije iznad tla, Ground Zero odnosi se na točku na tlu neposredno ispod eksplozije. Termin je često povezan s nuklearnim eksplozijama i drugim razornim bombama, ali se također koristi vezano uz potrese, epidemije i druge nesreće kako bi se označila točka najtežeg oštećenja ili uništenja.

Slika 3. Mjesto na kojem se nalazio WTC

Izvor: New York web, www.nj.com, (20.08.2015.)

Tako najpoznatije „Ground zero“ destinacije „mračnog turizma“ su Hiroshima, Nagasaki i World trade center.

Hiroshima i Nagasaki:

Atomsko bombardiranje japanskih gradova Hiroshime i Nagasakija dogodilo se 6. i 9. kolovoza 1945. Bombardiranje je odobrio predsjednik SAD-a Harry Truman, a izvelo ga je Ratno zrakoplovstvo SAD-a. Ovom prilikom je po prvi put u povijesti u ratu upotrijebljeno nuklearno oružje. Sam čin i dan danas je kontroverzan, iako je njime 2. svjetski rat priveden kraju. Japan svake godine obilježava obljetnicu napada atomskim bombama, te održavaju komemoraciju za sve poginule.

Slika 4. „Ground zero“ spomenik eksplozije atomske bombe u Nagasakiju

Izvor: Go.JapanGo, www.Go.JapanGo.com, (04.06.2015.)

World trade center (Svjetski trgovački centar):

Dana 11. rujna 2001. godine u terorističkom napadu dva aviona su udarila u „Američke blizance“ nakon čega su se oba nebodera urušila. Poginulo je oko 3.000 ljudi. Danas na tom mjestu izgrađen je memorijalni muzej i veliki reflektirajući bazen s najvećim vodopadima što ih je napravio čovjek u Sjevernoj Americi. Imena svih poginulih ispisana su na brončanoj ploči koja ja smještena na rubu memorijalnog bazena.

Zatvori

Mnogo nekadašnjih zatvora danas je otvoreno za javnost (najpoznatiji je Alcatraz blizu San Francisca), a neki su čak pretvoreni i u hotele (Malmaison Oxford, Four Season Istanbulu i Lloyd Hotel u Amsterdamu). U Američkoj državi Luisiani kaznionica poznata imenom „Angola“ otvorila je svoja vrata i poziva javnost da dođe dolje i uživa u ekstremnom rodeu i to dva puta godišnje.

Slika 5. Zatvor Alcatraz

Izvor: Enciklopedija Britannica, www.britannica.com, (20.08.2015.)

Prypiat, Ukrajina

Napušteni grad koji je bio dom 50.000 stanovnika, većinom radnika obližnje nuklearne elektrane Chernobyl. Nakon nuklearne katastrofe 1986. godine pa sve do današnjih dana grad je ostao napušten, no u današnje vrijeme sve više turista želi posjetiti prazne ulice i građevine napuštenog grada unatoč riziku od radijacije. Za kratkotrajan boravak radijacija nije opasna i moguće je posjetiti samo određena područja. U posljednjih nekoliko godina sve više turističkih kompanija u ponudi ima posjetu Chernobylu.

Slika 6. Grad Prypiat

Izvor: Behind closed doors, www.bcd-urbex.com, (20.08.2015.)

Cambodia (Kambodža)

U Kambodži, oko 13 kilometara južno od Phnom Penha¹¹ je smješteno nekoliko masovnih grobnica s komadićima ljudskih kosti ugrađenih u tlo. Tamo se nalazi i genocid muzej Toul Sleng koji je nekad bio škola u kojoj je mučeno i pogubljeno preko 20.000 ljudi.

¹¹ **Phnom Penh** je glavni grad države Kambodže. Nalazi se na utoku rijeke Sap u Mekong. Osnovan je u drugoj polovini 14. stoljeća, prijestolnica je od 1867. godine.

Slika 7. Masovna grobnica u Kambodži

Izvor: Harvard Ed Magazin, www.gse.harvard.edu, (20.08.2015.)

Costa Concordia

Costa Concordia je novija atrakcija mračnog turizma. Riječ je o najpoznatijoj pomorskoj nesreći nakon Titanika. Olupina Costa Concordie nalazi se u Toskani, u Genovi gdje privlači masu turista, te se mogu ukrcati na brod koji ih vodi oko 200 metara u sablasni spektakl.

Slika 8. Brod Costa Concordia

Izvor: ABC vijesti, www.abcnews.go.com, (20.08.2015.)

Bivša ratna polja

Mjesta gdje su se kroz povijest odigrale velike bitne su također vrlo posjećen lokalitet „mračnog turizma“, a najpoznatija su: Hastings, Gettysburg, Waterloo, Bosworth i Culloden.

Slika 9. Waterloo

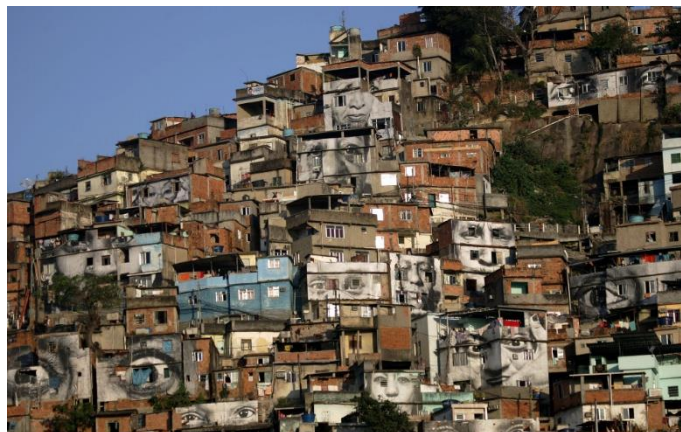

Izvor: Britishbattles, www.britishbattles.com, (20.08.2015.)

Slum tours (Ture po sirotinjskim četvrtima – slamovima)

U sferu „mračnog turizma“ također spada i posjet određenim svjetski poznatim siromašnim četvrtima a novac zarađen od tura najčešće ide u humanitarne svrhe. Najpoznatije su Favele u Rio de Janeiru, Južnoj Africi i Kini.

Slika 10. Slam u Rio de Janeiru

Izvor: Boston web, www.boston.com, (20.08.2015.)

Pompeii

Pompeii ruševine su jedna od najstarijih destinacija „mračnog turizma“. Erupciji Vezuva koja je zatrpala Pompeje prethodili su brojni potresi od kojih je najrazorniji bio onaj 67. godine, sedam godina prije katastrofalne erupcije. Pompeji su se brzo oporavljali zahvaljujući svojoj snažnoj ekonomiji, no neke od obnova su još bile u tijeku kada je Pompeje zadesila konačna smrt. Do 24. kolovoza 79. godine, za Vezuv se vjerovalo kako je obična planina. Negdje oko 12 sati uz strahovit prasak “čep” od otvrdnute lave kojim je bio začepljen krater vulkana se rasprsnuo od nagomilanog pritiska. Eksplozija je izbacila stup vulkanskog materijala visok oko 20 km, koji je slijedila “kiša” malog kamenja (lapili), te vulkanskog pepela koji je zatrpao sve u radijusu od 70 km. U vrijeme erupcije u Pompejima je živjelo oko 20.000 ljudi.

Slika 11. Pompeii

Izvor: Dansk guide, www.danskguide.com, (20.08.2015.)

Oradour-sur-Glane, Francuska

Smješten u Limousin regija u srednjo-zapadnoj Francuskoj, Oradour-sur-Glane je malo naselje koje je bilo mjesto užasnog masakra njemačkih Waffen-SS tvrtka u Drugom svjetskom ratu. U lipnju 1944. dan nakon D-Day invazije Normandije, sudbina Oradour-sur-Glane je zapečaćena od strane njemačke vojske, nakon što su kružile glasine da je SS oficir bio držan zarobljen u tom području.

Kao kolektivna kazna, stanovnicima sela je bilo naređeno da se okupe na trgu sela, navodno da ih se identificira pomoću osobnih isprava, ali umjesto toga, na stotine njih, uključujući žene i djecu poubijano je automatskim puškama. Bivši francuski predsjednik Charles de Gaulle je kasnije odlučio da selo nikad neće biti obnovljeno, te da treba poslužiti kao muzej i trajna uspomena na zločine koji su se dogodili za vrijeme njemačke okupacije Francuske.

Slika 12. Oradour-sur-Glane

Izvor: Eho magazin, www.ehomagazin.com, (20.08.2015.)

Babenhausen Barracks, Njemačka

Smješten u neposrednoj blizini grada Hessena u Njemačkoj, vojarna Babenhausen je korištena za smještaj vojnika za borbu u Drugom svjetskom ratu. Nakon rata, vojarne su zapuštene, ali ono što čini ove zgrade atrakcijom za tamni turizam je česta pojava paranormalne aktivnosti – viđeni su duhovi njemačkih vojnika u uniformama, svjetla se sama uključuju i isključuju, a čuju se i glasovi i njemačke naredbe usred noći, te odjekuju prostorom koraci.

Slika 13. Babenhausen Barracks

Izvor: US Army, www.usarmygermany.com, (20.08.2015.)

Banff Springs Hotel, Alberta, Kanada

Izgrađen je 1888. godine kao jedan od kanadskih velikih željezničkih hotela, za Banff Springs Hotel kruže glasine da je jedno od najukletijih mjesta u zemlji. Priče kruže kako je jedna žena odjevena u vjenčanicu izgubila život na stubištu. Sve je počelo kada se ženina vjenčanica zapalila zbog svijeće koja stoji kao ukras na stepenicama. U panici je pala niz stepenice, te slomila vrat. Mnogi ljudi tvrde kako su vidjeli njen duh u vjenčanici kako često pleše u plesnoj dvorani. No ipak najpopularnija priča je ona o obitelji koja je ubijena u sobi 873. Vrata na toj sobi su od tada zazidana, ali ljudi dan danas mogu vidjeti obitelj koja je izgubila svoje živote tamo, i to često u hodniku izvan sobe.

Slika 14. Banff Springs Hotel, Alberta, Kanada

Izvor: Wedalerthoney, www.wedalerthoneymoos.com, (20.08.2015.)

Dvorac Leap, Irska

Dvorac Leap Castle izgradio je irski klan O'Bannon u 13. stoljeću, i ima dugu i krvavu povijest. Počinjeno je ubojstvo braće u jednoj od kapela dvorca, sada poznata kao Krvava kapela. Štoviše, mnogo ljudi je bilo zatočeno i pogubljeno u dvorcu. Dvorac je na glasu da ga progoni veliki broj duhova, uključujući i nasilni, pogrbljen nadnaravni entitet poznat kao Elemental, najprepoznatljiviji po pripadajućim mirisima trulog mesa i sumpora. Također, tijekom renoviranja dvorca, otkrivena je tamnica koja je služila za ubijanje zarobljenika i sadržava ljudske ostatke i šiljke na koje su nabijeni.

Slika 15. Dvorac Leap

Izvor: Go Go portal, www.go-go.rs, (20.08.2015.)

Groblje La Noria, Čile

La Noria je nekad bio uspješan i profitabilan rudarski grad, ali nakon nekoliko teških udaraca (uključujući Velike depresije), posao je pao i potom je nestao. Napušteni grad duhova sam po sebi je dovoljno zastrašujuć, ali ono što čini ovo mjesto svjetski poznatom destinacijom mračnog turizma je mjesno groblje. Navodno mrtvi La Noria groblja ustaju noću i šetaju gradom, te se te sablasne slike često pojavljuju u fotografijama posjetitelja. Osim prijavljene paranormalne aktivnosti, groblje sadrži otvorene grobnice gdje su tijela ostavljena da se vide.

Slika 16. Groblje La Noria

Izvor: Kolektiv portal, www.kolektiv.me, (20.08.2015.)

Dvorac Bran, Rumunjska

Smješten je gotovo u središtu Rumunjske, ta tajanstvena utvrda je, navodno, sjedište Vlada III - okrutnog rumunjskog vladara iz 15. stoljeća, također poznat kao Vlad Drakula ili Vlad Nabijač. Tijekom svog života, njegova reputacija nabijanja svojih neprijatelje i pretjerana okrutnost raširila se do Njemačke i gotovo cijele Europe. Naziv vampira grofa Drakule dao mu je Bram Stoker je 1897., autor gotičkih horor romana Dracula inspiriran Vladom. Prema tome, dvorac Bran je postao jedan od najpopularnijih turističkih mjesta za horor fanove iz cijelog svijeta.

Slika 17. Dvorac Bran

Izvor: PA Columbo, www.columbo.rs, (20.08.2015.)

Koncentracijski logor Auschwitz

Koncentracijski logor ¹² Auschwitz-Birkenau bio je najveći koncentracijski logor za uništavanje za vrijeme nacističke okupacije Poljske od 1939-45. godine. Bio je dio kompleksa koncentracijskog logora Auschwitz, pod drugim imenom Auschwitz II, koji se nalazio pored poljskog grada Oświęcim. Za vrijeme drugog svjetskog rata nacisti su tamo pogubili više od milijun osoba, većinom europskih Židova, te je postao je s vremenom simbol genocida, terora i Holokausta.

Slika 18. Koncentracijski logor Auschwitz

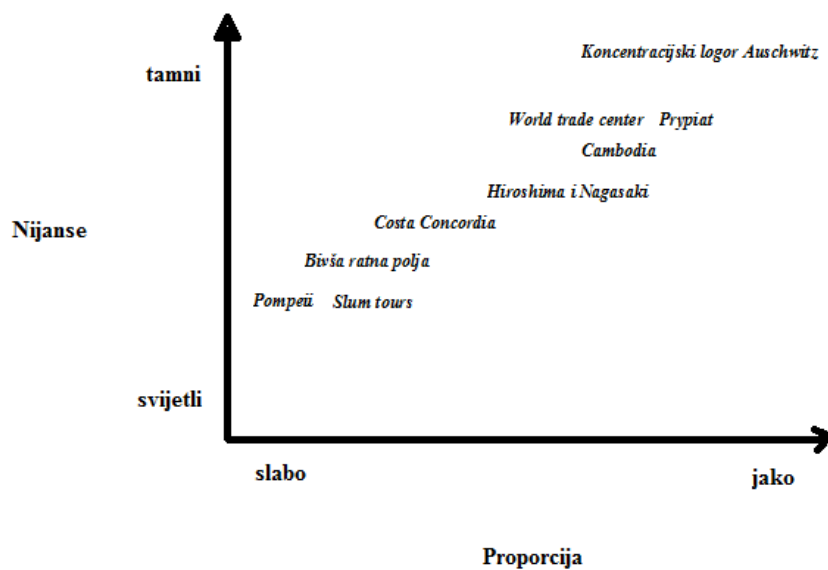

Izvor: Auschwitz web stranica, <http://auschwitz.org/>, (20.08.2015.)

¹² **Koncentracijski logor** je vrsta zatvora koja je stvorena za političke protivnike, pripadnike pojedinih etničkih ili religijskih grupa, civila iz kritičnog vojnog područja ili bilo koju grupu ljudi. Koncentracijski logori najčešće se stvaraju tokom rata i zatvorenici se nalaze u pritvoru najčešće bez pojedinačnog sudskog procesa, već po nekim širim kriterijima.

Svake godine diljem svijeta dogodi se neka prirodna ili ljudska katastrofa. I dok cijeli svijet prvo suosjeća sa žrtvama, kako vrijeme prolazi tako mjesto katastrofe postaje nova destinacija mračnog turizma. Najčešće iz takvih događaja ljudi izvuku neku pouku kako bi spriječili eventualno ponavljanje takve tragedije i na taj način takve posjete su edukativnog karaktera.

Grafikon 2. Turističke destinacije razvrstane po spektrima mračnog turizma

Izvor: Vlastita obrada autora, prema Sharpley, R. & Stone, P.R.: The Darker Side of Travel: The Theory and Practice of Dark Tourism. Aspects of Tourism Series, Channel View Publications, Bristol, 2009. (11.06.2015.)

Na grafikonu 2 razvrstane su destinacije mračnog turizma i to po spektrima, od svijetlog prema tamnog, te također po jačini, od slabog do jakog. Destinacije poput Pompeii i Slum tours su najsvjetlijeg spektra, dok destinacije poput Svjetskog trgovačkog centra, Prypiata, te Auschwitza svakako pripadaju najtamnijem spektru „mračnog turizma“.

3. POVIJEST I NASTANAK „MRAČNOG TURIZMA“ U ASCHWITZU

Da bi se pobliže locirala lokacija Auschitza potrebno je reći nešto o povijesti samog Auschwitza. Koncentracijski logori Auschwitz i Auschwitz Birkenau smješteni su u blizini poljskog grada Oświęcim (njem. Auschwitz) na jugu poljske, samo 70 kilometara od Krakówa. Oświęcim se prvi puta spominje 1178. godine kao granica Slavena i Njemaca. Ime Oświęcim dolazi od poljske riječi „święty“ što znači sveti. Oświęcim su prvi naselili Njemci i to krajem 13. stoljeća. U 14. stoljeću Češki jezik je postao službeni jezik u Auschwitzu, no već krajem istog tog stoljeća Česi su prodali Oświęcim Poljskoj. Nakon toga u 18. stoljeću Pruska, Rusija i Austrija podijelile su Poljsku na tri dijela, a dio u kojem se nalazi Oświęcim pripao je Austriji i u tom sastavu ostaje sve do raspada Austro-Ugarske kada ponovno pada u vlast Njemaca.¹³

3.1. Lokacija turističke destinacije Auschwitz

Budući da se Oświęcim nalazi na važnim prometnim pravcima: Lwów, Kraków, Wrocław i Zgorzelec prvi su se naselili židovi u 15. stoljeću budući za razliku od okolnih gradova u Oświęcimu za njih nije postojala zabrana za život i trgovinu. S njima također skupa živjeli su i katolici i s vremenom oni su postali brojnije stanovništvo. No u velikom imigracijskom valu u 19. stoljeću u Oświęcim se doselilo 4.000 židova, što je bilo više od polovice novopridlošlih stanovnika. Prije drugog svjetskog rata broj Njemaca u Oświęcimu bio je neznatčan, no zahvaljujući Austrijskom utjecaju 1880. godine Njemački je postao službeni jezik u Oświęcimu. Zanimljivo je da 1931. godine se samo 3 % stanovništva izjasnilo kao Njemci, no unatoč tome u Oświęcimu su postojale Njemačke škole, udruge, organizacije i novine. Također su izlazile i trije židovske novine i to jedne na Yiddish¹⁴ jeziku.

Slika 19. Lokacija Auschwitza

Izvor: Orientalreview, www.orientalreview.org, (05.06.2015.)

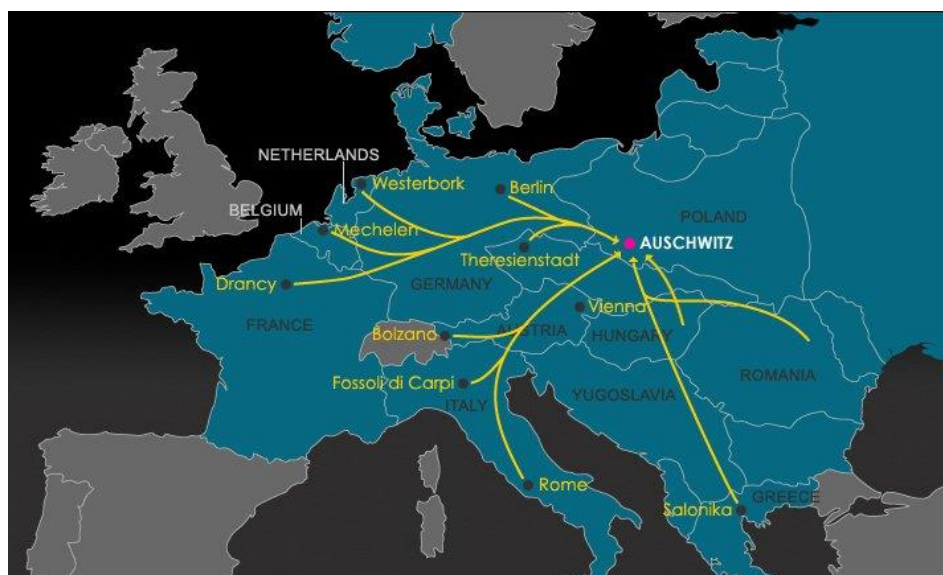
¹³ Steinbacher, S. : Auschwitz - A history, Penguin books, London, 2004.

¹⁴ **Yiddish** (Jidiš) - jedna od dvije podskupine visokonjemačkih jezika kojim govori oko četiri milijuna Židova širom svijeta, najviše u Izraelu i Njemačkoj.

Koncentracijski logor Auschwitz nalazi se u južnom dijelu Poljske u Malopolskoj regiji, 70 kilometara od Krakówa, što znači autom samo sat vremena, odnosno s druge strane Auschwitz se nalazi blizu Katowica samo 40 kilometara, autom oko 40 minuta. Vrlo je blizu granica s Češkom i Slovačkom, pa tako do prvog većeg Češkog grada (Ostrave) ima 100 kilometara, a do Slovačke Žiline 125 kilometara.

Nakon što je Njemačka anektirala veliki dio Poljske Auschwitz je pao pod Njemačku vlast i Nijemci su tamo prvo počeli graditi zatvor za Poljske političke, ratne i druge zatvorenike. No s vremenom kako se rat širio, a i krenulo je „istrebljenje židova“ Nijemci su počeli graditi u Auschwitzu najveći koncentracijski logor. Kad je bila riječ o masovnim ubojstvima Nijemci su postali kreativni. Naime prvo su ubijali zatvorenike streljanjem, no tada su promislili i znajući da ti ljudi, vojnici imaju svoje obitelji kojima se moraju vratiti, a nije ni malo ugodno imati slike streljanja u glavi, pa su tako počeli izmišljati nove, „humanije“, za vojnike naravno načine istrebljenja. Pa tako su osmislili plinske komore u kojima odjednom su mogli „ riješiti“ puno zatvorenika bez imalo muke. Naravno takvo jedno ogromno i zloglasno postrojenje nisu mogli smjestiti u samoj Njemačkoj, tada se Auschwitz pokazao idealnom lokacijom za kasnije židove iz gotovo cijele Europe jer je na kraju krajeva dosta blizu granice s Njemačkom, do Berlina cca 550 kilometara. Prednost je bila i dobra prometna povezanost, iz cijele Europe dopremali su zatvorenike vlakom.

Slika 20. Prometni pravci dopremanja zatvorenika

Izvor: Theholocaustex, www.theholocaustexplained.org, (11.06.2015.)

3.2. Obiježja turističke destinacije Auschwitz

Svake godine više od milijun turista¹⁵ posjeti Auschwitz i Auschwitz Birkenau kako bi odali počast nevinim muškarcima, ženama i djeci koja su ubijena tamo. Svi ti turisti dolaze i odlaze u jednom danu, ponajviše zbog blizine velike turističke destinacije – Krakówa, ali i zato što Auschwitz nije turistička destinacija namijenjena noćenju turista. Zbog toga većina njih nije ni svijesna da je Auschwitz zapravo u blizini starog Poljskog gradića Oświęcimima koji je zapravo potpuno normalno mjesto s shopping centrima, osnovnim i srednjim školama, te u njemu ljudi žive potpuno normalan život. (slika 7) Iako je čudno budući da svaka zgrada, svaki kamen predstavlja povijest na jezovit način. Sam po sebi grad Oświęcim vjerojatno nikad nebi privukao toliko turista da nije bio mjesto holokausta.

Slika 21. Normalan život, u pozadini Auschwitz Birkenau

Izvor: Vocatic, www.vocativ.com, (11.06.2015.)

Neke od karakteristika Auschwitza su da je modernizirao „smrt industriju“. U usporedbi s drugim logorima za istrebljenje, „tvornica smrti“ Auschwitz podvrgnuta je stalnom procesu modernizacije i povećanja učinkovitosti. Auschwitz je također nekada bio vodeći u proizvodnji sredstava za trovanje i kremiranje. Auschwitz prema tablici spektara mračnog turizma spada u najmračniji spektar mračnog turizma.

¹⁵ Web stranica Auschwitza, www.auschwitz.org, pristupano: 11.06.2015.

Slika 22. Lista država iz kojih su Židovi transportirani u Auschwitz

Izvor: Auschwitz web stranica, <http://auschwitz.org/>, (11.06.2015.)

Tijekom Drugog svjetskog rata najviše Židova u Auschwitz je dovezeno iz Mađarske i Francuske, i to 438.000 iz Mađarske i 69.000 iz Francuske. Od ostalih država tu su Židovi iz Nizozemske, Grčke, Slovačke, Belgije, Njemačke, Austrije, Jugoslavije, Italije, Latvije i Norveške.

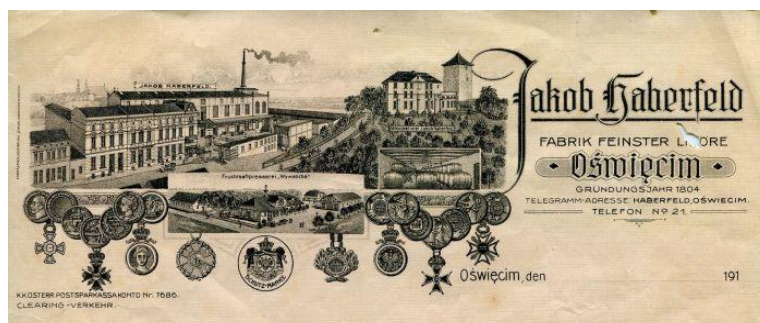
Žrtve koncentracijskog logora Auschwitz najviše su bili Židovi, Poljaci, Romi, te Sovjetski zatvorenici. Od ostalih tu je bilo i Čeha, Bjelorusa, Francuza, Nijemaca, Austrijanaca, Rusa i Ukrajinaca.

3.3. Nastanak Auschwitza

Prvi kampovi u Oświęcimiu i okolici bili su građeni još krajem 19. stoljeća još u vrijeme Prusije kada su sezonski radnici dolazili u to područje kako bi našli sezonski ili stalni posao. U listopadu 1916. godine gradska uprava Oświęcimia prodala je zemljište oko 3 kilometra od stare jezgre Austrijskoj vladi i samo godinu kasnije na tom području su niknuli novi kampovi. No to nisu bile vojarnje, unatoč tome što je Oświęcim bio stateška baza i vojna četvrt Austrijske vojske tokom Prvog svjetskog rata, nego također kampovi za povremene i stalne radnike. Vojska je bila smještena u Wadowicama¹⁶, mjestu udaljenom oko 15 kilometara od Oświęcimia. Kampovi u Oświęcimiu zvali su se Sachsengänger¹⁷, a sadržavali su dvadeset i dvije ciglom zidane zgrade s slabašnim krovom i devetnaest drvenih kućica napravljenih za 12.000 zaposlenika. Upravo te drvene kućice, Nacisti su 1940. godine pretvorili u koncentracijski kamp.

Kamp Sachsengänger kao kamp za radnike funkcionirao je dvije godine. Po završetku Prvog svjetskog rata, kada je Kraków „oživljen“, Oświęcim je postao dio novoosnovane Poljske države a kamp je postao državno vlasništvo i ubrzo je zatvoren. Od tada je imao različite funkcije. Dio je postao dom za oko 4.000 izbjeglica iz Češkog grada Tešina koji su izgradili jedan potpuno noviji grad, s školama, kazalištem, sportskim udrugama i streljački klub. Nazvali su grad „Novi grad“ ili Oświęcim III. Stari dio grada država je iznajmila proizvođaču duhana, no ubrzo taj dio je preuzela Poljska vojska i ostao je kao takav do početka Drugog svjetskog rata. Do početka Drugog svjetskog rata u Oświęcimiu je živilo više od 50 % Židova, točnije u rujnu 1939. godine od 14.000 stanovnika, 6-7.000 je bilo Židova.¹⁸

Slika 23. Stara tvornica u Oświęcimiu

Izvor: Moodlenew ,www.moodlenew.yadvashem.org , (13.06.2015.)

¹⁶ **Wadowice** – mali gradić na jugu Poljske, najpoznatiji kao rodno mjesto pape Karola Wojtyły, Ivana Pavla II

¹⁷ **Sachsengänger** – u doslovnom značenju: Ljudi koji su na putu za Saksoniju, saveznu pokrajinu u Njemačkoj

¹⁸ Steinbacher, S. : Auschwitz - A history, Penguin books, London, 2004.

Po dolasku na vlast 1933. nacisti započinju zatvarati svoje političke protivnike. Tijekom te godine diljem Njemačke je osnovano pedesetak logora u kojima su zatvarali prvenstveno komuniste, pripadnike socijalističke stranke i sindikaliste. Termini za logore su bili Schutzhaftlager (zaštitni kamp ili pritvor) i Konzentrationslager (koncentracioni logor). Logore su u svojim rukama držali policija, SS i SA odredi. U srpnju 1934. za upravu logora uspostavljena je nova organizacija SS- Totenkopfverbände. Privođenje su provodili Gestapo i njemačka kriminalistička policija, a 1939. je osnovan RSHA (Reichssicherheitshauptamt – recimo Glavni ured sigurnosti njemačkoj rajha). U prijeratnom razdoblju svi logori su bili na njemačkom području, a logoraši su bili sa njemačkog područja. Širenjem rata i njemačkog područja osnivani su novi logori prvenstveno na području Poljske i istočne Europe. Auschwitz je bio prvi koncentracioni logor na području Poljske. Već početkom 1940. posebna delegacija je poslana u Oświęcim sa zadatkom da utvrdi stanje baraka koje su tijekom Prvog svjetskog rata izgrađene za poljsku vojsku. Premda su prvi izvještaji bili negativni utvrđeno je da se uz neke građevinske radove ti prostori mogu koristiti za logor. Vođa SS-a Heinrich Himmler je 27. travnja 1940. izdao naredbu za uspostavu logora u Oswiecimu. Za zapovjednika logora je određen Rudolf Höss. Prvobitna namjena logora je bilo utamničenje i egzekucija Poljaka. Kasnije je logor postao „mjesto pročišćivanja arijevske rase“ u kojem su trebali biti odstranjeni svi Židovi i Romi. Prvi logoraši (728 poljskih političkih zatvorenika) stiglo je u logor 14. lipnja 1940. godine iz grada Tarnówa. Uslijedili su transporti Čeha, sovjetskih zarobljenika i Jugoslavena. Logoraši su bili muškarci, a od ljeta 1942. pristizale su žene. Nakon konferencije u Wansseu i donošenja odluke o „konačnom rješenju židovskog pitanja“ Auschwitz je postao glavno mjesto za ubijanje Židova. Transporti Židova pristizali su u logor od veljače 1942. do studenog 1944. godine. Od 1943. u logor se dopremaju Romi. Tako su se na popisu žrtava uz židovsku većinu (dio i sa područja današnje Hrvatske) našli Poljaci, sovjetski zarobljenici, Česi, Romi, homoseksualci, Jehovini svjedoci, Jugoslaveni, Nijemci, Austrijanci, Francuzi, razni politički zatvorenici, invalidi i mentalno zaostali.¹⁹

Žrtve su dopremane u logor u stočnim i teretnim vagonima. Često su putovali danima u prenapučenim vagonima bez vode, hrane ili toaleta. Preživjeli logoraši pričaju kako su ponekad u vagonima bile kante za nuždu koje su se na ponekim stajalištima praznile i onda se u njima donosila voda za piće. Zbog velike gužve većinu putovanja se stajalo, a poneki su bili izgaženi na smrt kad bi pali pod noge.

¹⁹ Ewa Mozes Kor, Rojany Buccieri, L.: Surviving the Angel of death, Tanglewood, Boston, 2009.

Transporti su od svibnja 1944. dopremani direktno u logor i automatski su ih likvidirali. Nikad njihov dolazak ili podaci nisu zabilježeni. Po dolasku u logor obavljala se selekcija u kojoj je velika većina (do 75%) odmah preusmjerena na „tuširanje“ (plinske komore) dok je manji dio odabran za robovski rad. „Robovima“ je od 1943. na lijevu podlakticu tetoviran broj na koji su se morali odazivati.

Slika 24. Stočni vagon kojim su se dopremali zatovrenici

Izvor: E-novine, www.e-novine.com, (13.06.2015.)

Logoraši robovi živjeli su u zidanim zgradama. U početku su spavali na podu, a kasnije s porastom njihova broja spavali su na drvenim dvokatnim i trokatnim krevetima. Kupaone s toaletima su bile vrlo primitivne i njihova je upotreba bila strogo ograničena. Odjeća i donje rublje se mijenjalo svakih nekoliko mjeseci, a i čista je odmah bila prepuna uši i buha. Periodično se vršilo uklanjanje ušiju za logoraše, ali to je često bila još veća tortura. Ljeti su tuševi bili vrući, a zimi ledeni. Logoraši su po snijegu morali goli trčati do svojih baraka. „Nova“ je odjeća odmah bila prepuna nametnika koji su živjeli u slami i daskama u tzv. krevetima. Preživjeli pričaju da je uši bilo toliko da se slamarica, u kojoj su spavali, micala. Kratkotrajni spas od ušiju i teškog rada logoraši su kratkotrajno tražili u logorskoj bolnici. Zvali su je „čekaonica krematorija“ jer su se bolesnici liječili aspirinima i „medicinskim ugljenom“. Ako se nekom pacijentu stanje nije popravljalo upućen je u plinsku komoru ili je ubijen injekcijom fenola u srce.

U radnom logoru dan je započinjao u 4.30. Logoraši su na zvuk zvona morali izjuriti iz baraka na doručak. Doručak se sastojao od pola litre mlake tekućine koju su SS-ovi zvali kava. Nakon toga kreće se na rad. Rad je mogao biti u tvornicama, rudnicima, poljoprivredi i gradnji. Svi poslovi su se najčešće obavljali samo uz najosnovniju opremu (lopate, motike, čekiće itd.). Iako su gladovali morali su većinu poslova (recimo prenošenje cigle ili zemlje) raditi u trčućem koraku. Kazna za nepoštivanje ovakve naredbe je bila uključivanje u posebne radne odjele s ekstremnim zadacima s kojih se često nitko nije vratio. Povratak s posla je bio grozna scena jer su preživjeli morali nositi tijela preminulih koji su morali biti prisutni na večernjoj prozivci. U prozivkama se provjeravao broj logoraša i često su odugovlačene radi dodatog mučenja logoraša, posebno ako su klimatski uvjeti bili teži (kiša, snijeg i temperature daleko ispod ništice). Kod prozivke česta je metoda bila da logoraši moraju čučati ili klečati s rukama podignutima iznad glave. Oni koji to nisu izdržali bili su kažnjeni na razne načine, a najčešće s 25 udaraca bičem. Nakon prozivke uslijedila je večera koja se najčešće sastojala od komada kruha (do 300 grama) s nešto svinjske masti ili margarina i povremeno sa 100 grama slane svinjetine²⁰. Logoraši koji nisu dobili ručak su eventualno dobili ostatke juhe od zelja ili repe.

Nacisti su za potrebe većeg broja prisilnih radnika i radi bržeg likvidiranja Židova logor tijekom godina nadograđivali i proširivali na okolna naselja. U prve dvije godine postojanja obujam logora se udvostručio dok se broj logoraša učetverostručio. Nadograđivane su zgrade i pretvorene u dvokatnice (i više). Logor je proširen na naselje Brzezinka (Birkenau) tri kilometra od Auschwitza gdje su sagrađene barake za prihvata 200.000 robovskih radnika. Logor je poznat pod imenom Auschwitz II – Birkenau. 1942. u taj sustav je pridodan i Auschwitz III – Monowitz iz kojeg su logoraši oba spola slani u tvornice i rudnike Gornje Šleske i Sudeta.²¹

Slika 25. Auschwitz Birkenau

Izvor: Remember portal, www.remember.org, (14.06.2015.)

²⁰ Ewa Mozes Kor, Rojany Buccieri, L.: Surviving the Angel of death, Tanglewood, Boston, 2009.

²¹ Steinbacher, S. : Auschwitz - A history, Penguin books, London, 2004.

Židovi su dopremani u Auschwitz već mjesec dana nakon odluke o „konačnom rješenju“²². Prvi je transport bio uz Gornje Šleske i zatim su uslijedili iz Slovačke, Francuske, Poljske, Nizozemske, Belgije, Jugoslavije, Bohemije, Moravije, Norveške, Grčke, Italije i Mađarske (tada su odvedeni svi Židovi iz Međimurja). Prvo što su nacistički lideri morali dogovoriti je metoda kojom će pogubiti milijune. Iz prijašnjih iskustva znali su da je pucanje u djecu i žene preveliki psihički teret za njemačke vojnike. Kako bi ih poštedjeli trauma krenuli su u eksperimentiranje najučinkovitije metode. U rujnu 1941. 600 Sovjeta i 250 Poljaka je poslužilo za testiranje plina (pesticida) „Zyklon B“²³ u podrumu Bloka 11. Hoss je o tim pokusima kasnije rekao da je odahnuo nakon uspješnog testiranja plina jer do tada ni on ni Eichmann nisu znali kako provesti masovna ubojstva. Prva „plinska komora“ u Auschwitzu je bila mrtvačnica kraj krematorija, koja je bila preuređena u tu svrhu. Posuda sa plinom se kroz otvor na stopu ubacila u prostoriju i u roku od 20 minuta prostorija je utihnula. Dvije sljedeće komore preuređene su od poljoprivrednih objekata u Auschwitzu II i nazvane su „bijela“ i „crvena kuća“. U Auschwitzu II izgrađene su četiri plinske komore i u svakoj od njih je moglo odjednom biti ubijeno i do 2.000 ljudi. Plinske komore su radile na vrhuncu kapaciteta u ljeto 1944. kada je 400.000 mađarskih Židova pobijeno u samo dva mjeseca. Prema proračunu konstruktora kapacitet pogona plinske komore uz krematorij bio trebao biti 4.416 ljudi pretvoreno u pepeo u 24 sata. Uz spaljivanje u krematorijima metoda za rješavanje leševa je bila gomilanje 2.000 leševa na hrpu, obilno zalijevanje metanolom i sljedeći dan se pepeo posipavao u rijeke Sola i Vistula. Leševi su iskorišteni ekonomično – odrezana kosa se koristila posebnu vrstu tkanine, a zubi od vrijednih metala su se pretapali u poluge. Po oslobođenju pronađeno je sedam tona kose. Već prije ubijanja žrtve su i posljednji put opljačkane kada su im oduzeti kovčezi, odjeća i obuća koja se povremeno distribuirala u bombardirane njemačke gradove. Ti su se materijali deponirali u posebnu zgradu prozvanu „Kanada“.²⁴

Logoraši su se stalno borili za preživljavanje, a povremeno su pokušavali organizirati pobunu ili bijeg iz logora. Pokušaj bijega iz logora je sa sobom nosio moralnu odgovornost da će zbog toga neki od preostalih logoraša biti mučeni i ubijeni. Većina otpora se temeljila na pokušajima krijumčarenja lijekova u logor, kao i prenošenje informacija o zločinima iz logora. Jedini značajniji pokušaj pobune desio se u listopadu 1944. kada je Sonderkommando

²² **Konačno rješenje židovskog pitanja** (die Endlösung der Judenfrage) je pojam koji se odnosi na plan nacista da genocidom unište i ubiju cijelu populaciju Židova u Europi za vrijeme Drugog svjetskog rata.

²³ **Ciklon B** je sredstvo za desinfekciju i dezinfekciju korišteno u Prvom i Drugom svjetskom ratu. Svoju žalosnu slavu dobija kao plin korišten pri ubijanju Židova pri takozvanom "konačnom rješenju židovskog problema".

²⁴ Steinbacher, S. : Auschwitz - A history, Penguin books, London, 2004.

(ekipa za kremiranje) uz pomoć žena iz logora nabavio eksploziv. Tim su sredstvima uspjeli srušiti plinsku komoru i Krematorij IV. i tako barem na kratko usporiti ubijanje.

Slika 26. Cyklon B, prazne limenke

Izvor: Vlastiti izvor autora, slikano 21.06.2014.

Na slici 26 prikazane su prazne limenke od pesticida „Zyklon B“ kojim su nacisti trovali zatvorenike u mračnim i zatvorenim komorama. Prazne limenke nalaze se u jednoj od baraka izložene u muzeju Auschwitz I.

4. MRAČNI TURIZAM U ASCHWITZU

Auschwitz je danas jedno od „najpopularnijih“ mjesta „mračnog turizma“. Godišnje ga posjeti preko milijun posjetitelja. Kao turistička destinacija sastoji se od dva dijela: Auschwitz I i Auschwitz II – Birkenau. Postoji i Auschwitz III ali nije otvoren za posjetitelje. Auschwitz je danas poznat kao simbol holokausta. Muzej je osnovan 1946. godine, a iako su većinom plinske komora bile uništene, neke od njih su obnovili. Posjetitelji kampa mogu vidjeti kako su izgledali dnevni zadaci zatvorenika koji su bili prisiljavani na cjelodnevni rad i pri tome mučeni i zlostavljani. Posjetitelji također mogu vidjeti kako su zatvorenici pokušali zadržati ljudskost u tim neljudskim uvjetima. Malo je poznato ali tamo je i izložba umjetnosti, poezije i drame kreirane u kampu koju su zatvorenici radili za svoju djecu i bližnje. Od 1979. godine Auschwitz je pod zaštitom UNESCO-a. Samo do te godine Auschwitz je posjetilo preko 25 milijuna posjetilaca.

4.1. Motivi posjete današnjem Auschwitzu

Zanimljivo je da u Oświęcimiu, gradu simbolu Židova danas ne živi niti jedna Židovska obitelj. Jedini podsjetnik na Židove je sami grad i logor. Svake godine bivši zatvorenici logora dolaze posjetiti logor kako bi odali počast preminulim žrtvama i obilježili obljetnicu oslobođenja (27.01.1945.). Ukupno u Auschwitzu je ubijeno preko milijun ljudi, a njih oko 200.000 dočekalo je oslobođenje. Svake godine, iz obljetnice u obljetnicu Auschwitz posjećuje sve manje bivših zatvorenika jer su ih počele „dostizati godine“. Ove, 2015. godine obilježena je 70 obljetnica oslobođenja Auschwitzta uz slogan „never again“ (nikad više) i održanu komemoraciju.²⁵

Slika 27. Komemoracija u Auschwitzu

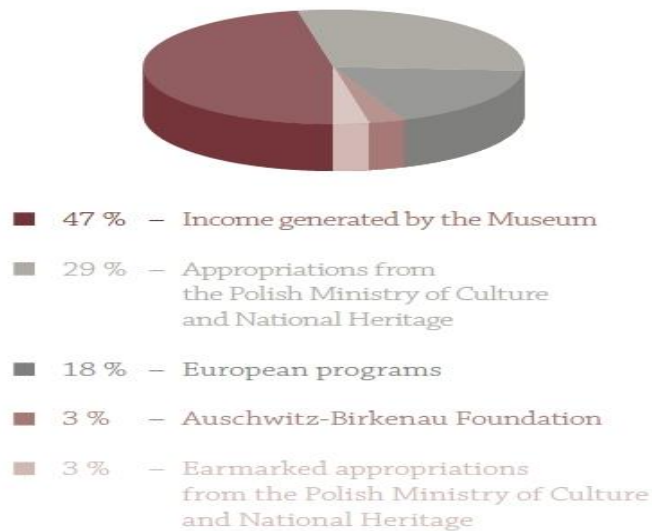

Izvor. Portal bljesak info, www.bljesak.info.com, (16.06.2015.)

²⁵ Web stranica Auschwitzta, www.auschwitz.org, pristupano: 16.06.2015.

Svaka nova obljetnica postala je na neki način „raskošnija“ budući da danas muzej ima puno veće prihode nego je to bilo u prošlosti. Financiranje današnjeg modernog muzeja Auschwitz u najvećem postotku je iz vlastitih prihoda muzeja.

Grafikon 3. Financiranje u Auschwitzu

Izvor: Auschwitz web stranica, <http://auschwitz.org/>, (16.06.2015.)

Iz gore prikazanog grafikona vidi se da najviše, čak 47 % prihoda dolazi iz same zarade muzeja, bilo na plaćanju stručnih vodiča, ili prodaje knjiga, te suvenirna. Nakon toga 29 % dolazi od Poljskog Ministarstva kulture i Nacionalne baštine. 18 % dolazi iz razno raznih Europskih fondova, te po 3 % iz Auschwitz-Birkenau fonda.

Najveći budžet muzej je imao 2012. godine i to 53,5 milijuna zlota (oko 13 milijuna eura).²⁶

²⁶ Web stranica Auschwitz, www.auschwitz.org, pristupano: 16.06.2015.

4.2. Zašto koncentracijski logor Auschwitz privlači turiste

Postoji niz faktora i razloga zašto Auschwitz privlači turiste. Najveći od njih je svakako fascinacija činjenicom da posjetitelj može stajati na istom mjestu na kojem su se prije samo malo više od pola stoljeća događale strašne stvari. Fascinacija smrću i ljudskom patnjom snažan je motiv za posjetu Auschwitzu. Jedan od motiva je i vidjeti da bi se vjerovalo, kada posjetitelj da bi se uvjerio u to da se nešto dogodilo mora vidjeti svojim očima, osjetiti dodirom, možda i mirisom. To su recimo često turisti iz daleke Amerike, Japana ili Kine. Sljedeći faktor za posjet koncentracijskom logoru Auschwitz jesu i osobni razlozi, kao što je dolazak mnogobrojnih Židova, bilo članova obitelji bivših zatvorenika, ili samo zato što su iste vjeroispovijesti. Osobni razlozi mogu biti i članovi obitelji bivših nacističkih vojnika koji također dolaze odati počast za ono što su njihovi preci napravili.

Slika 28. Scena iz filma Stevena Spielberga – Schindlers list

Izvor: Times of Israel, www.timesofisrael.com, (17.06.2015.)

Razlozi za posjetu Auschwitzu dolaze i iz motivacije nastale gledanjem popularnih filmova Stevena Spielberga – Schindlers list (Schindlerova lista) ili Romana Polanskog – Pianist, koji prikazuju život Židova za vrijeme Drugog svjetskog rata u Krakóvskim i Varšavskim getoima te njihovo otpremanje u koncentracijski logor.

4.3. Turistička valorizacija i posjećenost u Auschwitzu²⁷

Auschwitz je danas jedna od godišnje najposjećenijih turističkih destinacija Europe. Godišnje Auschwitz posjeti više od milijun posjetitelja. Dolazak do Auschwitza je lagan budući da se nalazi u blizini većih Poljskih gradova Kraków i Katowice. Na primjer, u Krakówu brojne turističke organizacije nude posjet Auschwitzu i to najčešće kombinirano uz posjet obližnjem rudniku soli – Wieliczki²⁸, pa oglas glasi: Posjetite Wieliczku + gratis posjet Auschwitzu. To je ono što smeta lokalno stanovništvo jer mnogi turisti posjećuju Auschwitz kao gratis ponudu, kao neku top atrakciju bez ikakvog respekta. Ulaz u muzej je besplatan, no najbolje je posjetiti uz stručnog vodiča, a to košta 40 zlota (cca 80 kuna). Između ostalih, postoje i vodiči na Hrvatskom jeziku, no samo na određene dane. Do muzeja se može doći i bez ikakvih turističkih posrednika, samostalno busom čija karta u jednom smjeru košta cca 20 kuna, što nije velika cijena za sat i pol vožnje, a općenito prijevoz u Poljskoj je jeftiniji.

Najbolje vrijeme za posjetiti muzej Auschwitz je van sezone (01.11.-31.03.) jer je onda manja gužva, dok za vrijeme sezone (01.04.-31.10.) najbolje je posjetiti do 10 prijepodne, te nakon 15 sati. Budući da su Auschwitz I i Auschwitz II Birkenau prostorno udaljeni, za sve posjetitelje organiziran je i bus iz jednog do drugog Auschwitza. Kod posjete Auschwitzu treba uvijek odvojiti 6 do 8 sati.

Postoje 2 ture. Prva tura je osnovna i na neki način je brzo prolaženje kampom, traje 3 sata, dok druga traje 6 sati i objašnjava detaljnije događaje u samom logoru. U cijelom muzeju je dozvoljeno fotografiranje, ali je potrebno i primjereno ponašanje, npr svaki pokušaj ismijavanja ili oponašanja nacističkih vojnika kažnjava se izbacivanjem iz muzeja, a može se zaraditi i kaznena prijava.

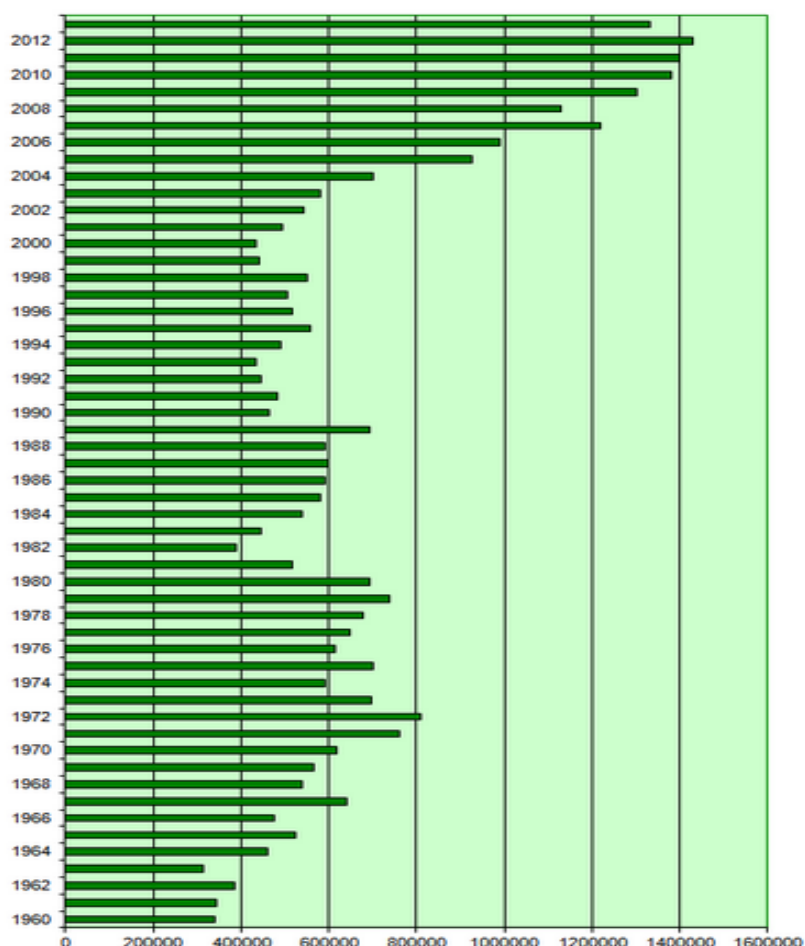
Muzej je otvoren svaki dan u godini, osim na Novu Godinu, Božić i Uskrs. Tokom sezone otvoren je od 8 sati ujutro, pa do 19 sati. U Auschwitzu I može se kupiti hrana, osvježavajuća pića, te knjige, dok najbliži smještaj je u samom gradu Oświęcim. U muzeju Auschwitz također misle i na prirodu, pa tako puno sredstava ode i na održavanje drveća, grmlja i trave u Auschwitzu, a kojih ima zaista puno.

²⁷ Web stranica Auschwitza, www.auschwitz.org, pristupano: 17.06.2015.

²⁸ **Wieliczka** je grad u južnoj Poljskoj pokrajini Malopoljsko vojvodstvo), u širem gradskom području grada Krakova. Mjesto je najslavnije po Rudniku soli Wieliczka koji je 1978. godine upisan na UNESCO-v popis mjesta svjetske baštine u Europi.

Od ove godine u muzeju Auschwitz su uvedena nova pravila za posjetitelje, pa tako sada svaki posjetitelj koji želi posjetiti Auschwitz mora se prijaviti online. To ima svoje prednosti i nedostatke. Prednost je svakako da se time smanjuju gužve i može se kontrolirati broj posjetitelja i na taj način lakše spriječiti eventualno uništavanje infrastrukture, dok s druge strane veliki je nedostatak da posjetitelj mora čekati nekoliko mjeseci da bi došao na red. A i pitanje je što s onima koji bez znanja se odluče samo uputiti prema muzeju i dođu na zatvorena vrata. Takvu praksu uspješno već primjenjuju mnogi Poljski muzeji pa je vrlo vjerojatno da će ovaj sustav opstati.

Grafikon 4. Posjećenost muzeja

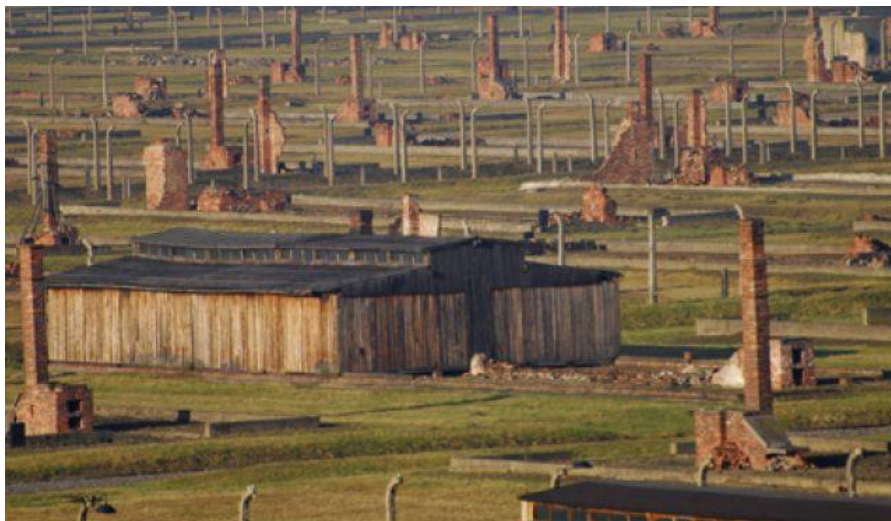
Izvor: Auschwitz web stranica, <http://auschwitz.org/>, (18.06.2015.)

Na grafikonu 4 možemo vidjeti kako od 1960. pa do 2012. godine posjećenost muzeju je generalno u stalnom porastu. Velika je razlika između samih početaka i danas, pa tako davne 1963. godine bilo je tek oko 300.000 posjetitelja, dok danas broj posjetitelja na godišnjoj razini raste i do 1.500.000 posjetitelja.

4.4. Mogućnosti daljnjeg razvoja „mračnog“ turizma u Auschwitzu

Mjesta za daljnji razvoj uvijek ima. Broj posjetitelja svake godine raste i to u tisućama. Muzej je takvog karaktera da ga je nemoguće proširiti ili uopće razmišljati o tome. Ono što se može napraviti je da se ponovno izgrade razrušene i uništene stare barake u Auschwitzu II – Birkenau, te uništeni krematoriji. Možda da se jednog dana uključi više interaktivnog sadržaja koji će posjetitelju više približiti sve događaje u nekadašnjem koncentracijskom logoru. U budućnosti moguće da će postojeća infrastruktura početi se raspadati pa će ju trebati obnoviti.

Slika 29. Razrušene i uništene stare barake

Izvor: Auschwitz web stranica, <http://auschwitz.org/>, (18.06.2015.)

Tu su i Europski projekti po čijem korištenju je Poljska daleko poznata pa ne treba ni sumnjati da neće iskoristiti za poboljšanje samog doživljaja. Pitanje je kako će funkcionirati i ranije spomenuti novi sustav za posjetitelje, hoće li uspjeti ili će se mijenjati.

5. ZAKLJUČAK

Prirodne katastrofe, nesreće i smrt oblici su koji sve više prodiru u suvremeni turizam i stoga, više nego ikada ranije, pružaju mogućnost za duhovno putovanje turistima koji žele gledati stvarnu ili iznova prizvanu smrt. Rezultat toga je pojava emotivno nazvana "mračni turizam", koja je postala tema znanstvenih rasprava i medijskih napisa te potaknula znatan istraživački interes. Međutim, i unatoč porastu interesa za tu temu literatura s područja „mračnog turizma“ je eklektična i teorijski nepotpuna. To jest, ostalo je mnogo neriješenih pitanja, poput onog mogu li se različita mjesta, atrakcije i izložbe koje su povezane sa smrću i s jezovitošću stvarno kategorizirati kao "mračni turizam", ili, pak, mogu li se identificirane "nijanse" mračnosti pripisati određenoj vrsti mračnoga turističkog proizvoda. To je razlog što se mračni turistički proizvodi mogu rasporediti duž prilično "fluidnog i intenzitetom dinamičkog spektra", pa tako neka mjesta mogu biti jače "mračna" od drugih, ovisno o različitim karakteristikama i percepcijama proizvoda. Mišljene je da će izrada čvrste i sveobuhvatne tipologije omogućiti bolje razumijevanje ne samo mračne turističke ponude već također, a što je možda još važnije, lociranje i istraživanje turističke potražnje, njezinih motiva i doživljaja. U sljedećim godinama za očekivati je da će „mračni turizam“ još više rasti na popularnosti. Osim toga svake godine u svijetu se dogodi neka prirodna katastrofa, bila izazvana od strane ljudske nepažnje, namjerno ili da ju je sama priroda izazvala. Nakon te katastrofe i po mogućnosti velike ljudske patnje i velikih materijalnih gubitaka to mjesto postaje destinacija „mračnog turizma“. Sadašnje destinacije „mračnog turizma“ imaju mnogo prostora za razvoj. Od turističke infrastrukture pa do same ponude. Na primjeru Auschwitza koji je sam po sebi velika atrakcija ipak fali nekakvih interaktivnih sadržaja. To nije muzej namijenjen zabavi turista, ali je tu kako bi obrazovao turiste i podsjetio na grozne događaje koji su se dogodili na tim prostorima prije više od pola stoljeća. Interaktivan sadržaj bi mogao ići i do te mjere da se održi nekakva „predstava“ za posjetitelje, iako je to još dosta osjetljivo s obzirom na to da su još uvijek mnoge žrtve, ali i njihova djeca živi. Kako god da bilo dugoročno niti jedna destinacija „mračnog turizma“ neće preživjeti nudeći turistima „asfalt i ciglu“. Turisti žele sve više. Događa se isto što se dogodilo i s klasičnim turistima koji više ne traže sunce, more i plažu, nego traže dodatne sadržaje.

POPIS LITERATURE

Knjige

1. **Sharpley, R., Stone, P.R. : The Darker Side of Travel – The Theory and Practice of Dark Tourism**, Bristol: Channel View Publications, 2009.
2. **Rabotić, B. : Selektivni oblici turizma**, Visoka turistička škola, Beograd, 2013.
3. **Ambrosewicz-Jacobs, J., Lezsek, H. : Why should we teach about the holocaust?**, The Jagiellonian University Institute of European Studies, Kraków, 2005.
4. **Lennon, J., Foley, M.: Mračni turizam:Atrakcija smrti i katastrofa**, Continuum, London i New York, 2000.
5. **Ewa Mozes Kor, Rojany Buccieri, L.: Surviving the Angel of death**, Tanglewood, Boston, 2009.
6. **Steinbacher, S. : Auschwitz - A history**, Penguin books, London, 2004.

Internet

- 1) **Tourism dark, A passion for tourism**, www.passionfortourism.it (23.05.2015.)
- 2) **Texas A&M University**, <http://repository.tamu.edu>, (23.05.2015.)
- 3) **Tourism dark, A passion for tourism**, www.passionfortourism.it (23.05.2015.)
- 4) **New York web**, www.nj.com, (20.08.2015.)
- 5) **Go.JapanGo**, www.Go.JapanGo.com, (04.06.2015.)
- 6) **Enciklopedija Britannica**, www.britannica.com, (20.08.2015.)
- 7) **Behind closed doors**, www.bcd-urbex.com, (20.08.2015.)
- 8) **Harvard Ed Magazin**, www.gse.harvard.edu, (20.08.2015.)

- 9) **ABC vijesti**, www.abcnews.go.com, (20.08.2015.)
- 10) **Britishbattles**, www.britishbattles.com, (20.08.2015.)
- 11) **Boston web**, www.boston.com, (20.08.2015.)
- 12) **Dansk guide**, www.danskguide.com, (20.08.2015.)
- 13) **Eho magazin**, www.ehomagazin.com, (20.08.2015.)
- 14) **US Army**, www.usarmygermany.com, (20.08.2015.)
- 15) **Wedalerthoney**, www.wedalerthoneemoons.com, (20.08.2015.)
- 16) **Go Go portal**, www.go-go.rs, (20.08.2015.)
- 17) **Kolektiv portal**, www.kolektiv.me, (20.08.2015.)
- 18) **PA Columbo**, www.columbo.rs, (20.08.2015.)
- 19) **Auschwitz web stranica**, <http://auschwitz.org/>, (20.08.2015.)
- 20) **Orientalreview**, www.orientalreview.org, (05.06.2015.)
- 21) **Theholocaustex**, www.theholocaustexplained.org, (11.06.2015.)
- 22) **Vocatic**, www.vocativ.com, (11.06.2015.)
- 23) **Moodlenew**, www.moodlenew.yadvashem.org, (13.06.2015.)
- 24) **E-novine**, www.e-novine.com, (13.06.2015.)
- 25) **Remember portal**, www.remember.org, (14.06.2015.)
- 26) **Portal bljesak info**, www.bljesak.info.com, (16.06.2015.)
- 27) **Times of Israel**, www.timesofisrael.com, (17.06.2015.)

POPIS ILUSTRACIJA

Popis tablica

1) Tablica 1. Raspon dobnih skupina koje posjećuju muzej holokausta u Houstonu (SAD).....	6
--	---

Popis grafikona

1) Grafikon 1. Nijanse mračnog turizma.....	5
2) Grafikon 2. Turističke destinacije razvrstane po spektrima mračnog turizma	21
3) Grafikon 3. Financiranje u Auschwitzu	33
4) Grafikon 4. Posjećenost muzeja.....	36

Popis slika

1) Slika 1. Auschwitz	7
2) Slika 2. Spektri mračnog turizma.....	9
3) Slika 3. Mjesto na kojem se nalazio WTC.....	11
4) Slika 4. „Ground zero“ spomenik eksplozije atomske bombe u Nagasakiju.....	12
5) Slika 5. Zatvor Alcatraz	12
6) Slika 6. Grad Prypiat.....	13
7) Slika 7. Masovna grobnica u Kambodži	14
8) Slika 8. Brod Costa Concordia.....	14
9) Slika 9. Waterloo	15
10) Slika 10. Slam u Rio de Janeiru	15
11) Slika 11. Pompeii	16
12) Slika 12. Oradour-sur-Glane	17
13) Slika 13. Babenhausen Barracks.....	17
14) Slika 14. Banff Springs Hotel, Alberta, Kanada.....	18
15) Slika 15. Dvorac Leap.....	18
16) Slika 16. Groblje La Noria.....	19
17) Slika 17. Dvorac Bran.....	20
18) Slika 18. Koncentracijski logor Auschwitz	20
19) Slika 19. Lokacija Auschwitza	22
20) Slika 20. Prometni pravci dopremanja zatvorenika	23

21) Slika 21. Normalan život, u pozadini Auschwitz Birkenau.....	24
22) Slika 22. Lista država iz kojih su Židovi transportirani u Auschwitz.....	25
23) Slika 23. Stara tvornica u Oświęcimiu.....	26
24) Slika 24. Stočni vagon kojim su se dopremali zatovrenici	28
25) Slika 25. Auschwitz Birkenau.....	29
26) Slika 26. Cyklon B, prazne limenke	31
27) Slika 27. Komemoracija u Auschwitzu	32
28) Slika 28. Scena iz filma Stevena Spielberga – Schindlers list.....	34
29) Slika 29. Razrušene i uništene stare barake	37